

O zgodovini prostovoljstva – od neformalnega do organiziranega prostovoljstva

Sodobno prostovoljsko delo je najverjetneje najbolje označil slovenski avtor z naslovom enega članka o prostovoljstvu: Staro vino v novih posodah. Ideja pomoči drugim ni nekaj novega, je naravni instinkt družbe po samoohranitvi. Zaradi procesa industrializacije, sodobnega reorganiziranja osebnega časa posameznika, zgubljanja pomena naravnih družinskih skupnostih, se je pojavilo veliko število ljudi, kateri ne morejo zadovoljiti osnovnih in dodatnih življenjskih potreb in so v skrbi padli na breme države. Državni sistemi so v bližnji preteklosti strmeli k čim večjemu nadzoru pomoči posameznikov in čim večjemu prelaganju skrbi nase same. Takšen model poleg družbenih sprememb ni moral preživeti zaradi vse bolj glasne civilne družbe in finančnih problemov, kateri so prihajali iz samo-obveznosti do dajanja takšnih in drugačnih prispevkov.

Prostovoljci so posamezniki, ki so se odločili, da bodo svoj prosti čas namenili drugemu ali širši skupnosti, brez pričakovanja materialnega plačila, v svojem prostem času. Prostovoljci dandanes opravljajo marsikatero delo in s tem odpravljajo stiske posameznih ljudi, skrbijo za našo varnost, nam lepšajo okolico in tudi skrbijo za naše kulturno udejstvovanje, tako pasivno kot aktivno. Prostovoljce ne moremo ravno enačiti z angeli. V prostovoljsko delo se vključujejo tudi zaradi osebnih potreb, interesov, imajo svoje omejitve, ne vedo in znajo vsega.

V tem prispevku bom govoril o formalnem, organiziranem prostovoljstvu. To je tisto, ki je organizirano preko organizacije, odnos med prostovoljcem in prejemnikom pomoči se tvori na umeten način, s pomočjo strokovnega delavca ali organizacije. Čar prostovoljstva se kljub organiziranosti ne izgubi, prostovoljcem prinaša določene ugodnosti, pravice, pa tudi odgovornosti. Tako smo na področju solidarnosti naredili korak dalje, kjer se sprašujemo ne samo ali pomagamo ali ne, temveč tudi kako pomagamo.

V Sloveniji so se prva društva in organizirano prostovoljstvo pričela pojavljati v 19. stoletju in so v veliki meri potekala tudi pod vplivom Cerkve. V začetku 20. stoletja se je razvoj intenzivno nadaljeval. Leta 1922 so tako začela delovati taborniška gibanja, po drugi svetovni vojni pa je takratna država Jugoslavija močno spodbudila mladinske delovne brigade. Za prvo obdobju po vojni je bilo značilno, da je država močno nadzorovala kakršnekoli prostovoljske aktivnosti, kar se je izkazalo tudi z Zakonom o verskih društvih, ki je leta 1946 omejil delovanje Karitasa. Leta 1953 se je ustanovila Zveza prijateljev mladine Slovenije, ki je prvič ponudila pomoč obstoječim državnim sistemom, in sicer na področju vzgoje in izobraževanja.

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je prišlo do intenzivnega ustanavljanja različnih interesnih društev, katera so delovala predvsem in večina samo na podlagi prostovoljskega dela. Leta 1987 so izšli Hrastovski anali, ki so se zgodili na podlagi na videz nepomembnega tabora mednarodnih strokovnjakov v Zavodu Hrastovec Trate, ki je namenjen osebam z motnjo v duševnem razvoju; Pomembnost tega dogodka pa je ravno v začetku deinstitucionalizacije in odpiranju totalitarnih zaprtih ustanov. Stroka je s tem pričela prepoznavati pomembnost prostovoljskega dela in na prostovoljsko delo pričela gledati kot dodatno pomoč, kvaliteto in ne tekmovanje kateri sektor ponuja boljšo možno pomoč uporabnikom.

V začetku devetdesetih let sta se v Sloveniji ustanovili dva društva, in sicer Slovenska filantropija, Združenje za promocijo in razvoj prostovoljstva in Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela s sedežema v Ljubljani. Društva sta prva in edina društva, katerih osnovno poslanstvo je razvoj in promocija prostovoljstva v Sloveniji na nacionalni ravni, leta 1994 se jima je na regionalni ravni pridružilo se Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto. Društvi sta svoje aktivnosti združila v letu 2003 z novim, skupnim, programom »Aktivnosti za sirjenje prostovoljstva v

Sloveniji«, kateri je v slovenski prostor prinesel tudi prvo posredovalnico prostovoljskega dela in prvim osrednjim portalom o prostovoljstvu v Sloveniji www.prostovoljstvo.org. Na podlagi programa se je ustanovila tudi Slovenska mreža prostovoljskih organizacij, katera konec leta 2012 šteje že skoraj 900 organizacij.

V devetdesetih letih so se v Sloveniji tudi uradno ustanovile različne mednarodne institucije, ki temeljijo na delovanju prostovoljcev, kot so Amnesty International Slovenija, Društvo Unicef Slovenija in Rdeči križ Slovenija. Država in lokalna skupnost je pričela vzpostavljati mehanizme financiranja nevladnega sektorja v Sloveniji in s tem pomembno vplivati na razvoj prostovoljstva. To je bil tudi čas profesionalizacije nevladnega sektorja in širjenja prostovoljstva v javnem sektorju, tako da nas tudi ne preseneča, da je bilo v tem obdobju napisanih pod vodstvom predsednice Slovenske filantropije kar 9 strokovnih knjig o prostovoljstvu in veliko število strokovnih člankov. V Sloveniji imamo danes registriranih več kot tri in dvajset tisoč društev in nobenega izmed teh si ne moremo predstavljati brez prostovoljcev.

Prostovoljstvo danes

V Sloveniji ni bilo opravljene nobene temeljite raziskave o številu, razsežnostih, načinih organiziranja prostovoljstva.

Problem, s katerim se je Slovenija soočala je bila tudi enotna definicija prostovoljstva. Med procesom sprejemanja zakona je bila na strani prostovoljskih organizacij poenotena naslednja definicija: »Prostovoljsko delo je delo, ki ga posameznik po svoji svobodni volji in brez pričakovanja plačila ali neposrednih ali posrednih materialnih koristi zase, opravlja v dobro drugih ali v splošno korist.«

Zakon o prostovoljstvu je s vpisnikom prostovoljskih organizacij in obvezo, da prostovoljske organizacije ob oddaji letnega poročila o prostovoljstvu naredilo pomemben korak. Analiza podatkov danih s strani 225 prostovoljskih organizacij, vpisanih v elektronski vpisnik v letu 2011, je pokazala, da je skupno število prostovoljcev, ki so opravljali prostovoljsko delo in so vodeni v vpisniku prostovoljskih organizacij 27.014, opravili pa so 4.296.348 ur prostovoljskega dela. Ob tem velja opozoriti, da so poročane ure samo za polovico leta. Kljub temu podatki pokažejo izredno visoko udejstvovanje posameznika glede na število ur (okoli 160 ur).

V zadnjem obdobju je bila opravljena raziskava Pedagoškega inštituta, ki prikazuje prostovoljstvo mladih. Omeniti je potrebno še raziskavo Inštituta RS za socialno varstvo, ki je prikazala širino prostovoljstva: prostovoljci so v slovenskih NVO v letu 2004 opravili 1,3 milijona ur, kar pomeni, da so opravili obseg dela, ki ustreza 7.125 polno zaposlenih delavcev.

Po drugi strani je študija Slovenske filantropije, opravljena v letu 2008, ki je pridobila podatke 54-ih nevladnih organizacij in 39-ih javnih zavodov evidentirala nekoliko nižje število prostovoljcev tj. 183.025, ki pa so, po ocenah anketiranih nevladnih organizacij, v letu 2008, opravili kar za 14.694.588 prostovoljskih ur.

Kljub zavidljivemu številu aktivnih prostovoljcev pa *Študija o prostovoljstvu v Evropski Uniji ugotavlja*, da je za Slovenijo značilna relativno nizka raven vključevanja v prostovoljsko delo, saj je v prostovoljske aktivnosti vključenih le od 10 – 19 % odraslih oseb. Najvišje stopnje prostovoljskega dela so značilne za Avstrijo, Nizozemsko in Veliko Britanijo, kjer se v prostovoljske aktivnosti vključuje več kot 40 % odraslih oseb.

Pravilnik o področjih prostovoljskega dela in vpisniku (UL RS 48/2011) je zapisal, da se prostovoljstvo odvija na naslednjih področjih:

- civilna zaščita in reševanje;

- človekove pravice in civilne svoboščine;
- varstvo okolja in ohranjanje narave;
- kultura in umetnost;
- socialna dejavnost;
- rekreacija;
- turizem;
- vzgoja in izobraževanje;
- zdravje in
- človek, narava in družbene vrednote.

Prostovoljske organizacije se med seboj čedalje bolj povezujejo,

Prostovoljstvo na področju vzgoje in izobraževanja

V Sloveniji je prostovoljstvo na tem področju razširjeno predvsem na področju neformalnega izobraževanja in v okviru osnovnih, srednjih šol. Slovenija je pričela vgrajevati prostovoljno delo v šolski sistem v začetku 90ih let, predvsem po zaslugi prof. Ivana Lorenčiča. Sprva se je prostovoljstvo vgradilo v srednje šole. Vstopna vrata so bila izbirni predmeti, med katerimi je bilo tudi prostovoljno socialno delo z 20 obveznimi urami. Mnogi dijaki, ki so se odločili za ta izbirni predmet, so želeli nadaljevati z dejavnostmi pomoči ljudem v stiski. Naslednji korak je bil odločitev mnogih šolskih svetovalnih delavcev, pa tudi nekaterih profesorjev, da omogočijo trajno delovanje prostovoljcem – jih pripravijo za delo, jim najdejo »delovna mesta«, spremljajo njihovo delo, skratka prevzamejo vlogo mentorjev in organizatorjev. Število prostovoljcev, ki so delali skozi vse šolsko leto enkrat na teden, je na nekaterih šolah doseglo celo 10% vseh dijakov. Pomagali so mlajšim otrokom z učnimi in psihosocialnimi težavami, starejšim osebam, vključevali so se v vrtce, zavode za otroke z motnjami v razvoju, bolnišnice, Zavode za starejše in druge institucije. Prisotnost in obseg prostovoljnega dela na posamezni šoli je bil odvisen od iniciativ organizatorjev in razvijalcev – šolskih svetovalnih delavcev in profesorjev in od podpore ravnateljev.

V zadnjih letih je podpora Ministrstva za šolstvo močno upadla in ostaja prostovoljno delo v šolstvu predvsem prepuščeno dobri volji šolskih delavcev, med katerimi je še vedno mnogo entuziastov, ki so pripravljeni peljati voz prostovoljstva naprej.

V letu 2010 smo pričeli z razvidom prostovoljskih del, kjer sem zapisal, da se vsebina prostovoljskega dela vzgoje in izobraževanja nanaša na:

- promocija moralnih in etičnih vrednot v procesih vzgoje in izobraževanja,
- programske skupine po specifičnih ciljnih skupinah
- dejavnosti za pridobivanje vsebin in kompetenc v vzgoji in izobraževanju,
- dejavnosti za vključenost v vseživljenjsko učenje,
- različne vzgojne dejavnosti,
- sodelovanje pri neformalnem izobraževanju,
- izvajanje neformalnega izobraževanja in usposabljanj,
- sodelovanje pri formalnem izobraževanju,
- izvajanje vseh možnih oblik pomoči pri izobraževanju,
- promocija in prenos dobrih praks in izmenjave izkušenj.

OBLIKE prostovoljskega dela so:

- promocijski programi vrednot in etike,
- plemenitenje značajskih vrednot v vzgoji in izobraževanju,
- predstavljanje in spodbujanje vrednot znanja,
- predstavljanje in spodbujanje vseživljenjskega učenja,
- pomoč pri učenju in usposabljanju,
- izvajanje drugih oblik neformalnega usposabljanja in izobraževanja.

CILJNE SKUPINE so:

- širša javnost,
- okolja razvoja, vzgoje in izobraževanja,
- ciljne skupine s posebnimi potrebami,
- vsebinska jedra partnerstva civilne družbe in države.

O Zakonu o prostovoljstvu in sistemski ureditvi prostovoljskih organizacij

Imeti sistemsko urejeno področje prostovoljstva je pomembno za zelo različne akterje v prostovoljstvu: prostovoljce, prostovoljske organizacije, prejemnike pomoči, lokalno, regijsko in državno upravo in navsezadnje za celotno skupnost. Sistemsko urejeno področje prostovoljstva pomeni, da ne obstajajo pravne in druge ovire organizacije prostovoljskega dela, oziroma konkretnije:

- Definirano je prostovoljsko delo napram drugim oblikam delovnopравnim razmerjem,
- Organizacijam je dovoljeno dopolnjevati svoje aktivnosti z aktivnostmi njihovih prostovoljcev, prostovoljcev drugih organizacij,
- Prostovoljci so pravno zaščiteni,
- Prostovoljci imajo pravico do povrnitve materialnih stroškov, ki se ne štejejo kot davčno obremenilni prihodek,
- Vzpostavljeni so minimalni standardi kakovostnega prostovoljskega dela.

V kolikor je sistemsko okolje spodbudno, to pomeni, da potrebujemo samo še motivirane posameznike in prostovoljsko delo lahko steče.

Zakon o prostovoljstvu je vroča evropska tema. Nekateri se ukvarjajo z mislijo ali bi bilo potrebno v njihovi državi sprejeti takšen zakon, drugi se sprašujejo kako iz zakona največ pridobiti. Zakon o prostovoljstvu poleg sistemske ureditve prostovoljstva prinaša še priznanje države o pomembnosti prostovoljstva in zavezo države k skrbi na tem področju. Samo prostovoljsko delo pa je v praksi zelo fleksibilen pojav, porajajo se njegove nove pojavnosti in področja, v katerih se razvija. Zakon o prostovoljstvu pa je še vedno zakon, torej nomotehnično besedilo, ki ne more predvideti vseh izjem.

Zakon o prostovoljstvu je bil sprejet v Evropskem letu prostovoljstva, v februarju 2011. Predstavniki prostovoljskih organizacij (organizacije, ki vključujemo prostovoljce) smo že leta 2006 ugotovili, da potrebujemo minimalne standarde in načela organiziranja prostovoljskega dela in tako sprejeli Etični kodeks organiziranega prostovoljstva. Prostovoljci potrebujejo podporo ob svojem delu, spoštovanje in enakovrednost njihovega dela v primerjavi z drugimi deli je obvezna. Če nas je Etični kodeks zavezal moralno in etično, pa nam sedaj Zakon o prostovoljstvu ponuja še nove okvirje.

Zelo pomembno načelo Zakona o prostovoljstvu je prepovedi izkoriščanja. V tem duhu je tudi obvezal javne zavode k sestavi prostovoljskih programov, ki natančno ločujejo naloge prostovoljcev od javnih pooblastil, k katerim se je zavezala država.

Načelo varstva uporabnikov nas opominja na potrebo po usposabljanju prostovoljcev, prostovoljsko delo z ranljivimi skupinami celo prepove nekaterim družbenim skupinam.

Da je prostovoljstvo tudi proces učenja nas spominja načelo varstva mladoletnih in oseb, ki jim je bila delno ali v celoti odvzeta poslovna sposobnost. Prostovoljsko delo mora biti prilagojeno njihovim psihofizičnim sposobnostim, nikar ne smemo pozabiti na ustrezno mentorstvo. Organizacija je dolžna izdati tudi potrdilo o opravljenem prostovoljskem delu na željo prostovoljca, zakon predpiše celo obliko, ki bi lahko predstavljala pomembno referenco pri sikanju službe in morebiti nekega dne v formalnem izobraževanju.

Zakon o prostovoljstvu kar nekaj členov nameni dogovoru med prostovoljcem in njegovo organizacijo. Dogovor, ki je lahko tako usten kot pisen, ima predpisano vsebino, ki v primeru, da je

natančno opredeljena, prepreči marsikateri konflikt ali zmedo. Dogovor ponuja priložnost o določitvi pravic kot so tudi povrnitve stroškov, usposabljanje in primerni varnosti ob opravljanju dela. Da se o številu prostovoljcev in prostovoljskih ur ne bi govorilo več tako zelo splošno, zakon uvaja evidenčni list, ki na prvi pogled ponuja dodatno administracijo. Zakon ni predvidel njegove oblike, temveč samo vsebino in pridobljeni podatki nam bodo lahko vsem koristili v boju za uveljavljanje prostovoljstva. Še več, zakon tudi obveže pripravilavce nacionalnih razpisov, da se lahko evidentirane prostovoljske ure upoštevajo kot lastni materialni delež v projektih.

Pomemben doprinos zakona je v definiciji prostovoljstva, organiziranega prostovoljstva, prostovoljskih organizacij (kolikor je posrečeno ali ne), prostovoljske službe. Zakon omogoča delo na sistemski ureditvi prostovoljstva še naprej, še posebej ko zapiše, da se mora prostovoljstvo vključiti v vzgojno izobraževalni sistem, sprejeti nacionalno strategijo.

O pravicah in odgovornostih prostovoljcev

Vsekakor je zelo težko enostavno zapisati kaj vse so pravice in odgovornosti prostovoljcev. Če povzamem, so pravice prostovoljca naslednje:

- dobro in učinkovito organizirano prostovoljno delo,
- jasno definirana pravila in merila za opravljanje prostovoljnega dela,
- koristno uporabljen čas in energija prostovoljca,
- do ustreznih usposabljanj pred in med opravljanjem prostovoljnega dela,
- dostop do informacij, ki so potrebne za opravljanje prostovoljnega dela,
- trajna podpora mentorja in pomoč v kriznih situacijah,
- korekten in spoštljiv odnos vseh sodelavcev do prostovoljca,
- zagotovljena varnost pri delu,
- kritje stroškov, ki nastanejo med opravljanjem prostovoljnega dela,
- aktivno sodelovanje v procesih odločanja znotraj organizacije,
- do sprotne povratne informacije o delu prostovoljca,
- reči NE,
- ustrezno priznanje za opravljeno delo,
- biti zavarovan.

Odgovornosti prostovoljcev so naslednje:

- korekten in spoštljiv odnos do uporabnika,
- spoštovanje zaupnosti podatkov,
- korekten in spoštljiv odnos do sodelavcev v organizaciji,
- spoštovanje politike in usmeritve organizacije,
- zanesljivost pri delu,
- usposabljanje za delo,
- sodelovanje z mentorjem in drugimi prostovoljci,
- opravljanje dogovorjenih del in nalog,
- obveščanje o pomembnih spremembah, ki vplivajo na izvajanje prostovoljnega dela,
- sprejemanje ocene lastnega dela,
- prepoznavanje znanja in osebnih omejitev pri opravljanju prostovoljnega dela.

Zakon o prostovoljstvu (UL RS 10/2011) je zapisal v 25. členu, da so pravice prostovoljcev naslednje:

Prostovoljec ima pravico do:

- *predhodne seznanitve z organizacijo, vsebino in pogoji prostovoljskega dela ter s pravicami in obveznostmi, ki mu kot prostovoljcu pripadajo po zakonu, oziroma na podlagi splošnih aktov prostovoljske organizacije,*
- *seznanitve z morebitnimi nevarnostmi opravljanja prostovoljskega dela,*
- *sklenitve pisnega dogovora o prostovoljskem delu,*
- *potrdila o opravljenem prostovoljskem delu,*

- seznanitve z etičnimi pravili organizacije in drugimi etičnimi pravili, ki so pomembna za posamezne oblike prostovoljskega dela,
- ustreznega usposabljanja za prostovoljsko delo in drugega usposabljanja v zvezi s prostovoljskim delom,
- mentorja, ki mu med trajanjem prostovoljskega dela nudi strokovno pomoč in podporo,
- zagotovitve varnosti v času usposabljanja za prostovoljsko delo in v času opravljanja prostovoljskega dela, če se usposabljanje ali to delo opravlja v okoliščinah, ki bi lahko ogrozile varnost, življenje ali zdravje prostovoljca,
- dnevnega in tedenskega počitka v dogovorjenem obsegu,
- aktivnega sodelovanja pri odločanju v zadevah, ki vplivajo na prostovoljsko delo,
- odklonitve dela, ki se mu zdi moralno nesprejemljivo ali je v nasprotju z določili tega ali drugih zakonov,
- povrnitve dogovorjenih stroškov, ki jih je imel v zvezi z opravljanjem prostovoljskega dela,
- vložitve zahteve za izpolnitev obveznosti ali prenehanja kršitve pravic na organ upravljanja prostovoljske organizacije in
- varstva osebnih podatkov v skladu z zakonom o varstvu osebnih podatkov.

Pravice je tako zakon, kot pa tudi praksa prepustil odgovoru med prostovoljcem in prostovoljsko organizacijo. Zakon je prinesel obličnost dogovora, tudi njegove bistvene sestavine, lahko je pisni ali ustni. Med obveznosti že omenjeni zakon v 28. Členu zapiše:

(1) Obveznosti prostovoljca so:

- izpolnjevanje obveznosti prevzetih s sklenjenim dogovorom o prostovoljskem delu,
- usposabljanje za prostovoljsko delo ali drugo usposabljanje v zvezi z njim, če je obveznost dogovorjena s sklenjenim dogovorom o prostovoljskem delu,
- skrbno opravljanje prostovoljskega dela, v skladu s strokovnimi standardi in etičnimi pravili ter prejetimi navodili prostovoljske organizacije, ki prostovoljsko delo organizira,
- spoštovanje pravil delovanja prostovoljske organizacije,
- varovanje zaupnih podatkov prostovoljske organizacije in osebnih podatkov, s katerimi se je seznanil ob opravljanju prostovoljskega dela ter
- poročanje o opravljenem prostovoljskem delu.

(2) Ne glede na določbo tretje alineje prejšnjega odstavka ima prostovoljec pravico odkloniti navodila za delo prostovoljske organizacije, če bi bilo opravljanje prostovoljskega dela v skladu z navodili nevarno za življenje ali zdravje prostovoljca ali drugih oseb ali v neskladju z veljavnimi predpisi. Prostovoljsko delo lahko odkloni tudi, če meni, da bi bilo delo za njega moralno ali etično nesprejemljivo ali v nasprotju s sklenjenim dogovorom o prostovoljskem delu.

(3) Če bi upoštevanje navodil za delo prostovoljske organizacije, ki prostovoljsko delo organizira, lahko povzročilo škodo prostovoljcu, uporabnikom prostovoljskega dela ali tretjim osebam, je obveznost prostovoljca prostovoljsko organizacijo na to pisno opozoriti. V nujnih primerih je izjemoma opozorilo lahko tudi ustno.

O potrebnosti etičnega delovanja

Minimalni standardi ravnanja prostovoljcev in prostovoljskih organizacij so bili zapisani v Etičnem kodeksu organiziranega prostovoljstva, ki ga je od svojega začetka leta 2006 potrdilo več kot 540 organizacij. Kodeks je spisala Slovenska filantropija skupaj s sodelavci, prostovoljske organizacije so ga potrdila ne petem kongresu prostovoljstva. Ravno tako se je ustanovila Etična komisija predstavnikov različnih organizacij, katera lahko sprejema opozorila in kršitve na področju prostovoljstva in podaja opozorilna mnenja. Povod za sprejem kodeksa je bil v večkratnem medijsko napačnemu predstavljanju prostovoljstva in zaščiti prostovoljstva kot splošno sprejete vrednote. Če bi povzel etični kodeks bi lahko opredelil naslednje etične principe:

- Dostojanstvo, integriteta in nediskriminacija vseh vključenih,
- Najboljši interes uporabnika,
- Aktivna participacija uporabnikov,
- Neizkoriščanje moči,
- Skrb za ugled prostovoljnega dela.

Prostovoljstvo – izraz aktivnega državljanstva

Dandanes biti odgovoren državljan ne pomeni samo udeležiti se volitev, temveč z raznoterimi dejanji prispevati k boljšemu življenju v lokalni in globalni skupnosti. Prostovoljsko delo, tako neformalno kot formalno, je del odgovorne države. Ponuja možnosti vključevanja, vračanja in širjenja dobre volje, znanj in izkušenj, katere slednje imamo prav vsi.

Prav zato je evropsko leto prostovoljstva 2011 nosilo celoten naslov leto Evropsko leto prostovoljnih dejavnosti za spodbujanje aktivnega državljanstva. Ob izteku evropskega leta lahko opazujemo njegov doprinos k večji promociji, prepoznavnosti in vpisu v politično agendo.

Evropsko leto ni navdušilo samo posameznike, ki so se osebno zavzeli, da bodo tem dejavnostim namenili več časa, navdušilo je tudi organizacije, ki so svoja vrata širše odprla svojim prostovoljcem. Navdušilo je tudi nekatere občine, da so temo prostovoljstva uvrstile kot skupno temo mednarodnih sodelovanj. Nastale so nove vezi, ki so odprle mednarodni pretok idej. Le kako lahko bolj začitijo pobratenje občin vsi kot pa prek izmenjav prostovoljcev, ki pripravijo aktivnosti še za vse druge? Na tem področju bi lahko postorili še marsikaj, lonec idej je velik, trenutno nam pa je lahko za vzgled sodelovanje Mestne občine Maribor in Varaždina.

Seveda se moramo povprašati tudi o tem, koliko si zares želimo aktivne participacije v naši družbi. Prostovoljci poleg konkretnega fizičnega in socialnega doprinosa odpirajo teme, katere si kdaj vsi želimo pomesti pod preprogo. Še vedno obstaja premalo kanalov medsebojne komunikacije med odločevalci in ljudmi na terenu. Prostovoljci si vsekakor ne želijo biti samo čistilci sivih lis družbenega sistema.

Prostovoljstvo kot učna izkušnja

Richard Bolles je opravil razdelitev veščin in znanj, ki jih prostovoljec pridobi na:

- področje osebne rasti (self- management skills),
- veščine in znanja iz posameznega dela in njegovega področja,
- funkcionalna znanja.

Na področju osebne rasti prostovoljstvo prinaša predvsem lojalnost, samostojnost, kreativnost. Prostovoljstvo ponuja priložnost preverjanje in dograjevanja osebnostnih značilnosti, saj od prostovoljcev zahteva drugačen način reševanja problemov in posameznik postavlja v njim nepredvidljive situacije.

Na področju veščin in znanj iz posameznega dela ali področja Bolles omenja pridobivanje specifičnega besedišča, konkretnih znanj in ravnanj. Prostovoljci se pogosto vključujejo v dela, za katera nimajo pridobljenih specifičnih znanj in morajo te pridobiti skozi usposabljanja ali ob delu.

Funkcionalna znanja so splošna znanja, veščine, potrebne za izvedbo posameznega dela, med njimi tako lahko uvrščamo znanja obdelave podatkov, analize situacije, dela v skupini...

Znanja in veščine iz prostovoljstva so lahko prenosljiva v plačana dela kot v osebno življenje, med njimi še posebej izpostavlja:

- umetniška znanja in veščine,
- skrb za otroke,
- uradniško – administrativna znanja,
- veščine prenosa znanj,
- finančna znanja/izkušnje,
- socialno-varstvene veščine,
- gospodinjska znanja in veščine,

- vodstvene veščine,
- tehnična znanja in veščine,
- znanja o javnih storitvah,
- veščine donosov z javnostmi,
- raziskovalna znanja in veščine,
- tehnična/profesionalna znanja in veščine.

Delodajalci se vse pogosteje zavedajo pomembnosti pridobivanja neformalne izkušnje skozi prostovoljsko delo, zato so v nekaterih slovenskih podjetjih za sprejem vodstvenih kadrih že vključili neposredno vprašanje o vključitvi v prostovoljsko delo.

Zakon o prostovoljstvu je tako kot obveznost prostovoljske organizacije zapisal, da je ta dolžna na željo prostovoljca izdati potrdilo o opravljenem delu, ki med drugim vsebuje tudi:

- podatke o trajanju in količini opravljanega prostovoljskega dela,
- kratek opis prostovoljskega dela
- če prostovoljec to želi, potrdilo vsebuje tudi navedbo morebitnih spretnosti in znanj, ki jih je prostovoljec pridobil z usposabljanjem za prostovoljsko delo ali mentorstvom ali s prostovoljskim delom.

O pomembnosti usposabljanj v prostovoljstvu:

Izobraževanja odraslih za prostovoljsko delo se pojavljajo v formaliziranih in neformaliziranih pojavnih oblikah. Med formalizirane oblike uvrščam vsa tista izobraževanja odraslih, ki potekajo v organizirani obliki: usposabljanja, delavnice, tečaji, supervizije, seminarji, kongresi... Med neformalizirane oblike štejem medsebojno izmenjavo izkušenj med prostovoljci, samoučenje, učenje z opazovanjem in priložnostno učenje, oziroma učenje skozi prostovoljsko delo.

Vsaka organizacija je razvila specifični način priprave prostovoljcev na delo, odvisno od narave in zahtevnosti dela, ravni zavedanja o skrbi za prostovoljce, želje organizacije po usklajenem delovanju.

Namen in cilji izobraževanja v prostovoljstvu:

Prvi in najvidnejši namen ter cilj je priprava prostovoljca na prostovoljsko delo, kar pomeni, da prostovoljcu podamo določena znanja in veščine. Ta namen posredno sledi želji organizacije, da prostovoljec čim bolj deluje v dobro uporabnika.

Drugi pomen izobraževanja je spoznavanje obeh strani, ki je pomembno zaradi usmerjanja celotnega prostovoljskega programa in pomaga pri odločanju o sklenitvi sodelovanja z izbrano organizacijo ali ne.

Izobraževanje je tudi selekcijski proces. Izobraževanje predstavlja čas odmika prvega stika z uporabnikom. To pomeni, da že med ali pred izobraževanjem iz procesa rekrutacije izloči posameznike, katerih motivacija je neustrezna ali nezadostna.

Izobraževanje je tudi motivacijska metoda prostovoljca, saj ob tem sprejema sporočilo, da njegovo željo po participaciji prostovoljska organizacija jemlje resno in odgovorno. Ravno tako se zaradi zelo pogostega načina uporabe skupinskih metod izobraževanja krepi motivacija pri prostovoljcih, ki si preko teh aktivnosti želijo povečati svojo socialno mrežo.

Ker se veliko število prostovoljcev odloči za opravljanje prostovoljnega dela zaradi pridobivanja novih znanj in izkušenj, je pomembno za ohranjanje motivacije organizirati izobraževanja tudi v času, ko je posameznik že vključen v delo.

Izobraževanje lahko služi tudi kot nagrajevanje prostovoljcev. Udeležba na nekem posebnem izobraževalnem dogodku ali napotitev na izobraževanje v drugo organizacijo je lahko praktična nagrada, ki sledi prostovoljčevi motivaciji in dosega vsestransko koristnost. Sašo Kronegger opisuje, da »izobraževanje predstavlja razvoj mentalnega zemljevida posameznega sodelavca«.

Glede na vrsto izobraževanja in metode pa lahko izobraževanje ponudi tudi prostor za izdelavo individualnega načrta dela s prostovoljcem. Načrt zapiše cilje tako prostovoljcu kot njegovemu mentorju in postavi temelje nekega skupnega dogovora.

Prostovoljstvo jutri

Vizija razvoja prostovoljskega sektorja je povezan in finančno okrepljen prostovoljski sektor, ki vodi visoko kvalitetno prostovoljstvo. Zaradi ugleda prostovoljstva v družbi se vključuje veliko število ljudi. Prostovoljstvo v družbi predstavlja vrednote solidarnosti, sodelovanja in enakih možnosti za vse in je cenjena dejavnost s strani lokalnih skupnosti in države.

Kot osnovna strateška izhodišča se tako pojavljajo:

- Potreba po prostovoljskih aktivnostih se zaradi zaostrovanja socialnih razmer povečuje, povečujejo pa se tudi možnosti zlorabe prostovoljstva v smislu nadomeščanja javnih storitev, ustvarjanju profita,
- V slovenski družbi obstaja še veliko posameznikov, ki bi se pridružili delovanju prostovoljskih organizacij, če bi bolje poznali prostovoljski sektor,
- Prostovoljsko delo je ključni element delovanja večine nevladnih organizacij,
- Razvoj prostovoljskega dela pozitivno vpliva in pospešuje tudi razvoj nevladnih organizacij,
- Sistemska ureditev prostovoljstva je pozitivno vplivala na razvoj prostovoljstva, a je potrebna tako evalvacija kot nujen in takojšen odziv na njene ugotovitve,
- Za ugled prostovoljstva in ohranjanje motivacije že aktivnih prostovoljcev je potrebno skrbeti za kvaliteto organiziranja prostovoljstva in primerno promocijo.

Nacionalna strategija na področju prostovoljstva še ni bila sprejeta, bo pa vsekakor uravnavala potrebe po prostovoljskem delu in morebitne grožnje po zlorabi prostovoljstva. Promocijski vidik je resnično še nadalje potreben, ob izteku kampanje Bodi up že vsi nestrpno pričakujemo nov glagol za opravljanje prostovoljskega dela.